

Enne abiellumist olid noored omavahel tuttavad. Aga juhtus ka, et tüdruk vägisi mehele pandi. Peksti, kui muidu ei tahtnud minna. Uks niisugune lugu oli meil minu ajal. Peigmees oli veneusuline ja revolutsionäär. Käis keisri jutul, pandi kaheks nädalaks vangi. - Tema teine öde pandi ka vanemale mehele - tüdruk 22 aastane, mees 44. Oli täiesti võõras pealegi. Nõed ei rääkinud ka omavahel, isegi pulma ajal mitte. Tüdruk nuttis voodis, isa läks tõmbas piitsga kaks hoop. Poiss ei olnudki rikas. Aga see tuli sellest, et isa oli sellele veneusulisele poisile vastu, keda tüdruk tahtis. Isal oli mitu tütart ka, kõik tarvis mehele panna, palju lapsi. - Kui päris võõras kosja tuli, siis tehti kaubad maha vanemate vahel.

Tarvastus peeti ilusaks seda tüdrukut, kes oli paks. Otsiti pakse, sest talu perenaine pidi olema paks. Naised jõid õlut, siis olid paksud. - Vaadati ka jõukuse peale. Kas koht on? Vaadati ikka neid, kes on talu seisusest.

Aga võeti kaugemalt ka naisi. Minu õemes oli Holstrest, see on juba üsna kaugelt. Sinna ümbruskonda ikka kosja mindi, kus teati jõukaid ja ilusaid tüdrukuid olevat. Mulgid tahtsid ikka enam mulke.

Et vanemad laste abiellumist takistasid, seda juhtus eriti, kui peigmees oli veneusuline. Aga mõni tüdruk läks ikka oma

tahtmise järele sellegi poolest.

Enne kosja oli ka vaheltsobitajaid. Vanad eided käisid ringi ja kiitsid.

Kosja juhtus tulema mõnikord päris vööras, tarvastu vammus seljas ja kaabu peas. Isamees oli kaasas, üks meesterahvas. Pruut peitis enda ära, olevat ikka püütud siis. Öeldi: meil on kana kadunud. Viin ja kompvekid olid kaasas. Kui kosjad vastu võeti, siis tehti sööki. Aga see oli isa ja ema otsustada. Kui kosja vastu ei võetud, siis ei lastud mehi tuppagi. Käisid hobusega. - Kosjas mingeid kinke kaasas ei olnud. Kui lugema mindi, siis peigmees pidi ostma pruudile laulatuse riided. Lugemas käidi õpetaja juures (kihlus).

Pruudi vanemad uurisid vööra kosilase kohta ~~ennem~~ lähemalt järele, käisid kodus vaatamas, enne kui otsustati.

Tüdruku kaasavara asjas mingit kokkulepet ei olnud. Keegi seda ei küsinud. Vanemad andsid, mis võimalik oli. Anti loomi: hobune, lehm, lambaid, või anti rahas.

Kudumis- ja ömblustöid oli palju. Minu öel oli juba enne kõik valmis. Kudus ja ömbles riideid juba aegsasti. Pruut ise va valmistas.

Kaasavara viidi enne pulmi ära.

Pruut läks peigmehe juurde elama siis, kui pulmad olid peetud. Pulmad peeti pruudi kodus ja peigmehe kodus. Laulatusest tuldi esiteks pruudi koju.

Tee peale tehti auväravad. Siis kui kirikust tulid, nõuti viina, muidu ei lastud läbi. Noored mehed tegid niisuguseid väravaid. Need olid koduvärava juures või natuke maad eemal. Auväraval olid vahid juures, ei lastud sisse. Mõnes kohas oli tõke ka kaugemal, nagu küla piiril.

Pärast läks kõik pulm peigmehe koju ja seal peeti pidu edasi. Pruut oli kaasas, tema jäi nüüd peigmehe juurde elama. Pulmasõit oli tore, hobustega kihutati.

Pulma kutsuti sugulased ja naabrid. Kontvööraid tuli ka.

Pulmas korjati raha. See oli siis, kui tanu pähe pandi. Põll pandi ka siis ette. Siis hakati raha korjama. Taldrék oli laua peal, mõni sugulane pani esiteks mõne suurema summa, siis teised järele. Eks uhkuse pärast mõni pani ka suurema raha, aga erilist võistlust ei olnud, et püüti teisest üle panna.

Pulmarahvas oli kõik üheskoos, ainult nukutantsimise ajal olid noored omaette teises toas. - Pärg võeti pruudi peast ära ja pandi tanu pähe, siis lauldi ja tantsiti. Venelastel käis niisamuti vene külades.

Pulma viidi ka toitu kaasa: kooke, kana, või tapeti vaskas. Eriti vasikaliha ja saia.

Abielunaise tunnuseks oli tanu, pitsist tanu. Tüdrukutel oli pärg. Naised kandsid ka veel põlle.

Pruut tantsis pulmas kõige pealt peigmehega. Isamehel minu teada mingeid erilisi ülesandeid pulmas enam ei olnud. Võib-olla rahakorjamise juures?

Õhtul, kui magama mindi, siis püüti panna herneid voodisse, ka külalistele. Kui pruutpaar magama läks, siis naised olid seal juures. Venemaal oli ka nii.

Enne kosjaminekut oli sobitajaid, kes püüdsid kaasa aidata. Vöörad, kes tundsid, käisid sobitamas.

Kui kosja mindi, siis võeti viina kaasa. Teine mees oli ka kaasas. Möni võttis ka kaugemalt naise, siis mindi hobusega. Mingeid kingitusi ei viidud, ainult viin oli kaasas. Aeti naljajutte, otsiti kas on leitud või kuulnud. Öeldi mingi ese olevat ära kadunud. Sörmus anti tüdrukule enne pulmi, siis kui kosjad juba mööda olid. Et tüdruk enda oleks ära peitnud kosilase tulekul, seda kombeks ei olnud.

Mönikord vanemad olid tütre abiellumise vastu, siis saadeti kosilane tagasi. Teinekord ei tahtnud jälle tüdruk seda, kes parajasti kosja tuli.

Kaasavara anti tüdrukule nii, kuidas vanemate olukord oli. Loomi anti, möni andis raha, möni jälle osa talust. Enne laulatust oli ikka teada, mis tüdruk kaasavaraks saab.

Pruut ömbles endale ~~värvasvärvi~~ riideid, möni jälle laskis ömmelda. Naabrid käisid abis ömblemas.

Enne pulmi pruu käis külas villu kerjamas. Andis viina vastu. Saatjaks ei olnud kedagi kaasas, käis üksi.

Tökkeid tehti teede peale. Kui pulmarong tuli kirikust ja kui peigmees tuli pruudi koju~~sisse~~, siis oli tee kinni.

ACC. N:R M. 11653:6.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Pidi viinaga välja lunastama. Oli puu ette tõmmatud. Paar meest oli, kumbki hoidis puu otsast kinni, teine teises otsas.

Kui pulma järg oli nii kaugel, et pruudi pärg oli maha võetud ja tanu pähe pandud, siis öösi viidi pruut peigmehe koju. Peigmees ise viis. Vemevakk viidi järele. Pruudi poolt pulmalised läksid teine päev järele, enne oli pulm pruudi juures. Veimevakk viidi siis koos pulmalistega. Kas pruudi vend või möni sugulane oli veimevaka viija.

Raha korjamine oli terviseviina aegu. See oli, kui krants oli peast ära tantsitud ja tanu oli juba peas, siis joodi terviseviina. Igauks andis vabatahtlikult raha, nii palju kui tah-  
tis. Raha pandi taldreku peale, taldrek seisis laual. Kes terviseviina jõi, see pani raha ka.

Kirikust tulles kihutati. Kõik kihutasid, kel olid head hobused. Pruut-peigmees sõitsid ees. Pruut taheti ära viia.

Läänemaal pandi noorikule põll ka ette. Mul on vend Läänemaal, Kullamaa kk. Jõgisoo vallas. Seal raha ei korjatud.

Toitu viidi pulma kaasa: liha, saiad.

Raha korjamisel anti nii, kuidas kellelgi oli - üks rohkem, teine vähem. Mingit erilist võistlust suurte summade panemise näol või teisest rohkem panemisega ei olnud.

Mõnikord juhtus ka, et vanemad ei olnud tütre või poja abiellumisega nõus ja plaan jäi katki.

1. Pruut ja peigmees olid enne kosja juba tuttavad. Sel ajal ei olnud enam kombeks, et kositi päris vöörast. Vanasti on olnud.

2. Tuttavaks saadi seltsimajas pidudel, kirikus, surnuaial Tormas ja Laiusel. Seal olid ka laulu- ja mänguseltsid. Käidi jaanitulel, kiigel.

4. Taluperemees valis teise talutütre, teenija sai harva taluperenaiseks. Aga kui oli korralik ja virk inimene, juhtus sedagi.

7. Enne kosja toodi sörmuseid, muid kingitusi ei tea. Minulegi toodi mitu sörmust - mõne andsin tagasi, mõne viskasin ära.

8. Naisi võeti ka üsna kaugelt, suurem osasiiski oma lähemast ümbrusest.

9. Meie küla oli heade teede ääres, Tartu-Torma maantee läks läbi.

10. Külas oli sugulasi kaunis palju, suurem jagu kogu külast. Meie perest läksid tütreid küll kaugele.

11. Juhtus ka, et abielluti isa-ema keelu vastu. Siis vanemad ei teinud pulmigi.

12. Sugulastel tavaliselt midagi kaasa rääkida ei olnud. Aga kui mõni just teadis midagi halba, siis ehk tuli ütlema.



14. Et vanemad laste abiellumist oleksid takistanud, seda palju ei juhtunud. Uhte juhtu mäletab, kus poeg oli väga noor. Hiljem ikka abiellus samaga.

17. Varem olevat tarvitatud enne kosjaminekut vaheltsobitajaid. Minu ajal enam ei olnud. Tädi rääkis, et poiss ja tüdruk olnud teineteisele päris vöörad. Peigmees vaadanud kirikus, et küll pruudil on aga pikk nina! Ennem polnud näinudki.

18. Kosjaskäik. Pruudi lähemad tuttavad kutsuti kokku, peigmees tuli omapoolsete külalistega, 2 - 3 hobusega. Siis peeti kihluspidu. Uhte meestest kutsuti isameheks. See oli ka kirikusõidu juures kõige esimene. Pruutpaar läks selle järel. Pruudil oli üks körvanaine. Söitis koos isamehega kirikusse. Körvanaine oli pruudi sugulane, isamees oli peigmehe poolt sugulane. Kosjapeol joodi viina, peigmees tõi viina kaasa. Oli mitmesuguseid viinasid. Kingitusi siis ei olnud, need olid antud varem. Isamehele on antud kindad. Isegi hobuse looga külge seoti vöö. (Minu esivanemad olid vabad inimesed, neil olid oassid, võisid liikuda igale poole.)

23. Õpetaja juures kihlmas ei käidud. Mõnikord siiski käidi registreerimas. See oli esmaspäeviti.

24. Varem aegadel pruut peitis enda ära, kui kosila-



ne tuli. Isamees pidi siis otsima - ütles: mul tuvikene lendas siia majja. Otsiti.

25. Minu ajal enam kosilasi tagasi ei saadetud. Varem oli küll seda juhtunud. Peigmees oli käinud ühe öhtuga mitu kohta läbi.

Rahakorjamine. Pulma ajal, laulatuspäeva öhtul korjati raha. Korjati põlle. Kõige enne panid pruut ja peigmees, siis hakkasid pulmalised raha panema. See oli vanemal ajal. - Uks summatahetti kokku saada. Korjati ka taldrekusse. Taheti sad a või kaks kokku panna, siis nii kaua käis taldrek ringi kui summat täis sai. Peigmees pani suurema summa, niisamuti ka pruut. - Kui pruuttüdruk pani raha, öeldi: Pruuttüdrukute võit!, kui peimupoiss pani - Peiupoiste võit! Kui lapulised olid, panidneed ka raha ja siis öeldi: Lapuliste võit! Vanemad, kui need elasid, olid kaesimeste rahapanijate hulgas. Minu ajal korjati raha taldreku peale. Aga minu vanemate ajal oli veel põlle korjamine. Minu mammal oli veel see põll alles, kuhu tema pulmas raha korjati. Hoidis seda põlle. Siis korjati veel põlle. Seda oli kutsutud põlle lappimiseks.

Vanemal ajal käis pruut külas korjamas. Meil käis ka üks, papa andis raha ja villu. See oli vanemal ajal. Kosjaviin oli kaasas, anti viina vastu. See oli nii 60 - 70 aastat

tagasi. Minule ka pakuti seda viina, ma olin laps.

26. Kui abielluti, siis oli üksteise majanduslik olukord jubaennem teada. Mindi külla, oli mitu korda juba vastakuti käidud.

27. Kaasavara ette kindlaks ei määratud.

28. Kaasavara ja veimete valmistamisel oli palju tööd. Meil olid küll palgalised abilised. Tehti nii palju riideid, et jätkus kogu eluajaks.

29. Veimevakk viidi pulma ajal peigmehe koju. Kirst pandi ühe hobuse peale, lehmad-lambad järele. Mönes kohas aeti kari juba möni päev enne pulmi peigmehe koju.

30. Pruut viidi pulma ajal. Pulmi peeti paar päeva kummalgi pool. Siis söideti veel vahepeal kõrtsi või kuhugi tantsima, siis jälle pulmamajja tagasi tantsima.

Pulmamaja väravasse tehti auvärav. Seal juures oli laud ja pudelid peal. Väravasse tehti töke, ei lastud muidu läbi kui isamees pidi ees sõitma ja täied viinapudelid lauale panna /tühjad pudelid vahetas täite vastu ümber. Öeldi: meie vaatame, kas teil on ka õiged passid. Külalised tegid selle värava. See tehti kesk küla. Minule küll väravat ei tehtud, meie elasime kaugel väljas. Muidu külaväravas oli. Minule tehti siis värav, kui pulm sõitis peigmehe koju, muidu oli siis, kui laulatuselt tuldi. Mehed seisid ise värava ees.

Laiuse 4

See oli teada juba, et peab viina andma. Kära ei tehtud.

33. Majasse minnes mingeid tõkkeid ei olnud.

34. Pruudid peitmine. Minu mammarääkis, et kui kirikust tuldi, siis tahetud pruut ära peita. Peigmehe poolt noored mehed olid peigmehe vennad, pruudid poolsed peiupoisid pruudi-vennad. Kirikust tulles oli nende vahel hirmus kihutamine. Pruut istus ühe pruudivenna kõrval. Taheti pruut kuhugi ära peita. Teised - peigmehe pulmalised kihutasid talle hirmsasti järele, et kätte saada. Kusagil kõrvalisel teel või metsa vahel võidi pruut ära peita.

39. Pulmas olid sugulased ja tuttavad. Lapulisi minu ajal enam ei olnud. Need olid olnud külapoisid.

41. Varem al ajal oli pulmas olnud vastastikku laulmist ja kaasitamist.

42. Ulestöstmist ei olnud.

45. Pruut sõitis kirikusse kõrvanaisega, esimesel hobusel.

46. Pulma viidi kaasa ka toitu: vasikas, singid, või, õlut tehti ka. Pulma ajal söödi need töidud ära.

54. Nädala või paari pärast oli kinkepulm. Siis käisid noored veel koos, kinkisid lusikaid, taldrekuid, nuge-kahvleid. Anti ka lampe ja muid majatarbeid. Mõnikord kingiti samu asju

*Länge 5*

ka pulma ajal. Noored kutsuti siis teatud ajaks kokku. Enne need pidasid omavahel nõu, mida kinkida. Vastu midagi ei antud, söödi ja pidutseti ja tantsiti.

Tanu pandi noorikule ka pulma ajal pähe. Selle pani körvanaine, üks pruudi sugulane. Tanu paneku juures korjati raha. Mina olin laps, kui nägin seda kord. Siis tõsteti noorpaar üles - esiteks noored tõstsid ja siis vanad omakorda. Nagu noorte seltsist lahkumise puhul.

Raha korjati nii: pandi tanu lauale, ühe pulmalise kohta. Taldrek oli laual. Siis peeti väike kõne (pulmalisele, keele kohal tanu oli) ja see pani raha taldrekusse. Minu ajal enam tanu ei pandud.

Pöll pandi siis ette, kui põlle raha korjati.

Lars 6

ACC. N:R M. 11653:13.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

1. Kositi ka kaugemast ümbrusest, kuid kõige lihtsam oli see siiski lähemast ümbruskonnast või omast külast. Kärddlasse tuli rahvast kokku ka mujalt. Noored, kes väljas ei käinud, need võtsid ikka omast külast. Sellest tuli ka, et külas oli üsna palju oamvahel sugulasi.

2. Tuttavaks saadi tantsuõhtutel. Vabriku valitsuse poolt oli tantsukoht, vabriku parun ostis isegi puhkpillid, need mängisid tahtsupidudel. Oli ka muid noorte kokkusaamisi.

3. Külas käidi ehal, aga alevikus avalikult ei käidud. Naised oleksid hakanud kaagutama.

4. Tüdruku ilu polnud oluline. Kui palju ilu nüüd, vaadati, kuidas muidu meeldis. Suurt varandust kellelgi ka ei olnud. Kõige tähtsam oli ikka tublidus.

7. Kingitusi enne kosja anti ka. Poiss ostis tüdrukule midagi tähtpäevadeks. Ka tüdrukud kinkisid poistele väikesi asjakesi.

9. Uhendusteed olid head. Vabriku juurde tuli rahvast kokku mitmelt poolt.

10. Sugulasi oli üsna palju.

11. Isa-ema arvamine oli abiellumisel ka tähtis. Aga noored ise olid ikka need, kes üksteist endale välja olid valinud. Noorte tahtmine läks ikka läbi.

17. Emad ise sokutasid oma tütreid. Aga neid ei võetud palju kuulda.

18. Peigmees võttis pruudi kaasa, pudel viina ka, käidi tuttavate pool. Pruudi juures kosjaskäimist siis enam ei olnud. Mullikaotsimisi ega niisuguseid ei olnud.

27. Kaasavara oli pruudil ka, oli veimevakk. Külas oli see küll mitut moodi, aga Kärddlas enam ei olnud see kombeks.

28. Tuttavad tüdrukud käisid õmblemas, käisid pruudil abilisteks.

30. Pruut läks peigmehekoju pärast laulatust.

32. Mingeid tõkkeid teele ei tehtud.

Pulma ajaks tõmmati lipp üles, vene lipp. Hiljem kadus see komme ära.

39. Pulma kutsuti sugulased ja tuttavad. Peigmehe poolt ja pruudi poolt. Tulid ka kutsumata külalised, nugilased. Kui pulmad käima s olid, siis tülid noored inimesed tantsima. Said viina ja tegid nalja.

45. Isamees oli enamasti suur naljahammas. Tegi pulmas nalja ja rääkis juttu.

46. Toitu pulma kaasa ei viidud.

47. Maal oli kombeks, et pruut käis külas kinke korjamas. Käidi pudeliga ümber kosjaviina andmas, siis võidi

anda ka kingitusi. Laialt moes just ei olnud. Pärastpoole enam niisugust kosjaviinaga ringikäimist ei olnud, öeldi, et see on kerjamine. Kutsuti rahvas kokku ja tehti kosjaviina-pidu.

48. Rahakorjamist Kärddlas ei olnud. Kingitusi toodi.

49. Kirikus käidi jala. Ma tean ainult ühte noorpaari, kes käisid hobustega. Hobuseid oli inimestel vähe. Kirikus käis kaasas sajavamamees. (Ulesandeid lähemalt ei mäleta.)

50. Vanasti olid naistel tanud. Kui kirikust tuldi siis pulma ajal mees pani oma naisele tanu pähe. See mood kadus pärast ära.

53. Kui pruut tantsis, siis hüüti: pruut tantsib! pruut tantsib! Tehti kisa.

Enne kui pulmalised hakkasid koju minema, valiti veel uus pruut ja peigmees. Peigmehe silmad kaeti kinni, siis pimedast peast valis. Tüdruk, kelle kinnis sai, see pidi olema järgmine pruut, niisamuti valiti ka uus peigmees. Need pidid olema järgmine noorpaar.

Noored said omavahel tuttavaks kergesti, sest alevikus elati tihedalt koos. Siin saadi alati kokku. Juba 15-aastaselt hakati vabrikus tööl käima. Niisamuti oli palju noori



koos leeripidudel. Käidi laulukoori harjutustel, pühapäeviti käidi rohelises.

Sea ma enam ei mäleta, kas pulmas noorikule tanu pähe pandi või ei. Tanud jäid kordkorralt ikka väiksemaks.

Sajavanamees oma naisega olid üks vanem abielupaar. Kui kirikusse mindi, siis nemad olid pruudi ja peigmehe eeskäijad. Pruut ja peigmees tulid nende järele.

Uks tuttav sõna tuleb veel meelde - vakatantsimine. Lähemalt ei mäleta.

Nädal pärast pulmi käidi veel koos. Kui oli pulm olnud pruudi juures, siis mindi kokku ka nüüd samasse. Olenes sellest, kus oli sobiv ruum. Siia võidi tuua ka veel kingitusi.

Pulm peeti ühes kohas.

5/6

ACC. N:R M. 11653:17.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

1. Enne kosjaminekut olid poiss ja tüdruk juba tuttavad. Mõnikord juhtus aga ka, et isa-ema sundisid vööra tüdruku võtma.
2. Tutvuti töö juures, kirikus. Kerikus käis palju rahvast. Käidi öösel ehal. Tüdrukutel olid omad kambrid, kus magasid väljas, aidas või laudas. Kihnus ~~mõni~~ elati laudas. Laudas oli kamber, seest lubjatud.
3. Mõnel olid vanemad vastu, et poiss-tüdruk kokku said. Vanemate nõusolek abiellumisel oli tähtis, õpetaja küsis ka kohe.
4. Tüdrukute juures poisid hindasid ilu.
5. Varandus oli ka tähtis. Parun küsis kohe minu mehe käest, et kas tal on ka ostetud koht.
7. Kui oli rikas poiss, siis töi juba enne kosja sõrmused, andis riiet või rätikuid. Ja andis raha või.
8. Naisi võeti isegi teisest kihelkonnast, aga enamasti ikka oma kihelkonnast.
9. Teed olid meil üsna head.
10. Õmavahel sugulasi oli külas kaunis palju.
12. Sugulaste nõuanne abiellumise puhul palju ei tähendanud. Seda võeti vähe arvesse.

14. Mönikord vanemad takistasid noorte abiellumist. Et on vaene tüdruk ja võõrasema sant inimene. Mönikord teised külainimesed tegid halbu jutte ja segasid ära.

15. Juhtus ka, et tüdruk sunniti vastu tahtmist mehele. Nuttis küll. Kui oli rikas peigmees, siis sunniti tüdruk mõnikord väga vara mehele, vastu tahtmist.

16. Poiss tõi juba aegsasti sörmused, riidet ja rätikuid. Andis sel viisil mõista oma kavatsusi.

17. Enne kosja oli vaheltsobitajaid. Mõni tuttav andis nõu. Või siis võeti mõni vana naine tasu eest vahelträäkijaks.

18. Isa-ema käest pidi luba saama. Viidi isa-emale viina, et ma täna öhtul tulen siia suurema pudeliga. Peigmees pidi oma kodus ka rääkima, kuhu läheb. Uks mees oli kaasas - ninamees ehk esimees. See rääkis peigmehe eest. Kaugemale mindi hobusega, ligidale jala.

Mis asja on? Ma nägin, et valge lind tuli siia majasse. Ma tahaksin seda otsida. Pruut oli enda ära peitnud. Ninamees peab pruuti tundma. Peidust tuuakse esiteks välja võõraid tüdrukuid, kes selleks ajaks ka on kogunenud kosjamajja. Ninamees peab ütlema siis, missugune on õige.

Siis istuti lauda, anti kosjaviina. Esimees andis esimesed mopsud. Kõikidele anti, esiteks pruudile ja peigme-

hele, siis teistele. Kosjaskäik katsuti salaja teha. Kui tea-  
da saadi, siis tulid külapoised ka kokku. Neile anti siis  
ka viina, lõbutseti. Pill oli kaasas, tantsiti.

19. Kinke kosja ei viidud. Sörmused jm. olid antud juba  
enne kosja.

23. Kiriklik kihlus toimetati õpetaja kambris. Selle jä-  
rele kuulutati kirikus kolm korda maha. Kui näiteks poisil  
oli teise tüdrukuga laps, siis pandi kuulutus seisma. Pruu-  
dipölv oli siis vahest 6 nädalat, harilikult 3 nädalat.

27. Kaasavara - nii kuidas oli, isa-ema andsid. Mõni  
tüdruk ei saanud midagi. Lehm-lambad anti harilikult. Ei  
olnud kokkulepet.

28. Kui mõni vaene tüdruk mehele läks, siis käisid tei-  
sed külast abis riideid valmistamas. Tüdrukud külast käisid  
iga pühapäev abiks. Pöllesid ömmeldi, tehti valgeid käiseid,  
pulmahteid.

29. Enne pruudi minekut, pulmapäeval, üks tund enne ehk  
sedasi - viidi pruudi kerst. Oli valitud pruudi poolt viija  
või esimees (ninamees).

30. Pulm alustati pruudi kodus. Pühapäeva hommikul alus-  
tati, pühapäeva õhtul lõppes ka. Pühapäeva õhtul viidi pruut  
ära. Kõik pulmalised läksid siis peigmehe koju. Saajataat -  
üks paarirahvas, peigmehe sugulane, tema käis pulmalistega  
seltsis kirikus.

Pulmas oli kaks söögilauda. Pruut oma neitsitega oli ühes lauas. Selleslauas olid kõik naispulmalised. Peigmees oli peiupoistega ja kõigi meeskülalistega teises lauas.

32. See kes kerstuga tuli, sellele külapoised tegid tökked väravasse. Kui andsid neile viina või midagi, siis lasti kerstumees läbi. Või anti õlut. Tänavas mõnes kitsas kohas tehti tõke. Mõnikord tõket ei olnudki, kerstumees pidas ise kinni ja andis õlut või viina. Teadis juba need kombed ära.

35. Pruut jättis jumalaga isa-emaga, tuttavatega, naabritega.

37. Järgmisel pühapäeval läks pruut koju vanemaid vaatama.

39. Pulma kutsus pruut oma suguseltsi, peigmees oma suguseltsi, sugulased ja tuttavad. Kui naabrid head olid, siis need ka. Pärast tulid ka kontvöörad. Need tulid pühapäeva õhtul hilja.

41. Pruudi suguselts kogunes pruudi kodus, peigmehe oma peigmehe kodus. Vastastikku laulmised ja oma suguseltsi kiitmised esinesid, kuid vähem tuttavad.

44. Külapoised hoidsid pulmas omaette. Noored mängisid omaette. Mõni naljahammas vanem inimene hoidis ka noorte hulka. Suurt vahet ei olnud.

45. Ninamees oli ka lauas, söi ja jõi.

46. Mõned töid pulma kaasa ka saia ja leiba. Seda oli meil vähe.

47. Peigmees ja pruut kerjamas. Valged kotid käevarrel, käisid kerjamas: peigmees oma külas, pruut oma külas. Kui mõni perenaine nägi juba aknast, peitis end ära, et kerjajad ei tuleks sisse. Riiet, villu või ka muud taheti. Kindaid-sokke ka, mitte aga toitu. Viina anti vastu.

48. Raha korjamine. Pruut istus laua taga, taldrek ees. Siis viidi tantsima. Pruut muidu tantsima ei läinud, kui pandi raha taldrekusse. Pulmalised andsid kaunis suured summad. Taldreku peal paistis ära, kui palju keegi andis. Kinkijale anti viina.

49. Kirikust tulles oli võidu kihutamine. Pulmalised omavahel, peiupoisid.

50. Naistel olid lehvid peas, tüdrukutel ei olnud. Naistel oli tanu. Noorikule pandi tanu pähe, kui pulm sai lõpu poole. Saajataat pani tanu pähe ja viis pruudi meeste laua juurde. Kutsus tanu vaatama. Isa-ema läksid kõige mwenne, siis omaksed läksid vaatama ja pandi raha taldrekusse. Kõik käisid vaatamas ja raha panemas. Võistlus oli, kes paneb rohkem raha - mõni pani viierublase kulla. Kui kuld juba taldreku peal oli, see oli palju.

54. Kui noorpaar magama läks, siis nende toa uks oli lukus.

1. Noored olid enne abiellumist harilikult tuttavad. Kaugemalt kositi harva. Teise valda vanemal ajal ei lubatud ~~õldse~~ mehele minna. Minu isa rääkis, et tema ajal mõisnikud ei lubanud. Minu isa üks tuttav, see oli üks 110 aastat tagasi, oli loa saanud. See oli vastu Vändrat üks peremees, sai ~~hva~~ mõisnikult loa oma pojale teisest vallast naist võtta. See mees oli mõisnikul kokaks, üks usklik ja korralik inimene. Selle poeg nägi laadal ühte tüdrukut, siis läksid isaga järele kuulama. Ilus tüdruk oli. Kosjasõidul oli isamees ka kaasas, aga kui kuulama läksid, siis olid ainult kahekesi.

2. Kiriku juures said noored ka kokku.

3. Ehalkäimist ei olnud, abiellumine oli enamasti vanemate määrata.

4. Vaadati niisuguseid tüdraid, kes olid ilusad.

5. Vaadati ka, kes oli jõukam.

6. Ikka armastus oli ka tähtis.

7. Tüdrukud kinkisid poistele tubakakotte. Poisid ostsid tüdrukutele kiriku juures saia ja kompvekke.



8. Abiellumised olid ikka enamasti oma küla noorte vahel.

9. Külast käis suur maantee läbi, teed olid kaunis head.

10. Omavahel sugulasi oli külas palju. Peaaegu kõik, vanemal ajal kaugemale ei pääsenud.

11. Vanemate otsus oli ka tähtis. Minu isa-ema olid teineteist saanud küll üsna vabalt valida.

13. Meie mõisnik oli küll korralik saks, tema vahele ei seganud. Aga Madis kihelkonnas Albus oli olnud üks mõisahärra päris hull kohe. Nõudis noorikud enda juurde magama, kes tema mõisas mehele läksid. - See oli siis, kui minu vanemad veel noored olid. Sel ajal ei lastud oma külast välja. Ei sanud eemalt naist võtta ega mehele minna. Mõisnik ei lubanud.

14. Mõnikord tuli ette, et vanemad takistasid lapse abiellumist. Eriti siis, kui ta tul vane elukaaslane soovida jättis oma ülespidamise poolest. Majanduslikel põhjustel takistamisi ette ei tulnud, kõik olid vaesed.

16. Enne kosja minekut saadeti keegi tüdruku juurde kuulama. Nagu salakuulaja. Mõni naine või sugulane, kes hästi kokku puutus. Peigmees käis oma isaga ka veel kuulamas.

18. Kosja mindi isamehega. Pidi olema hea hobune, kellad peal, viin kaasas. Viinapudel oli isamehe käes. - Isamees läks ees tuppa, rääkis, et midagi on kadunud. Kas mõni lind või kana on ära kadunud, otsivad seda taga. Kosilastele äraütlemist palju ette ei tunud, kutsuti peigmees tuppa. Peigmees käks tuppa, siis oli veel juttu palju enne kui viina anti. Tuli palju nalja teha ja isamees pidi seda oskama. Viina anti pruudi isale ja teistele ka. Tehti külalistele süüa.

19. Kingitusi anti kosjas ka, kuidas kellelgi jõudu oli. Anti siidrätik või kleidiriie, kui võimalik oli. Alati püüti ikka midagi viia. Pruut andis omalt poolt vastu kindaid.

23. Kihlamine oli ka, laupäeval käidi kihlamas. Kolm korda kuulutati kirikus pühapäeviti maha. Nii oli kolm mädalat pruudipölve, mõnikord vähe üle selle ka.

24. Kui kosilased tulid, siis pruut läks kõrvale, ei olnud kohe toas. Otsiti pruuti: isamees pidi otsima. Küsis: kas võib kana (või lindu või midagi) otsida? Siis tüdruk tuli pärast lagedale.

25. Vanemate otsus oli juba ette teada, sellepärast ei tulnud ette kosilase tagasisaatmist.

26. Ka peigmehe kodused olud olid ette teada, elati ühes külas.

27. Kaasavarast mõned ehk rääkisid, alati küll ei olnud sellest juttu.

28. Kaasavara hakati talu kohas varuma noorest peast. Valmistati riideid. Vanemad andsid kaasa loomi, raha ka.

29. Kaasavara viidi peigmehe juurde pärast linutamist. Kui oli tanu pähe pandud ja põll ees.

30. Pruut viidi peigmehe koju pulmade ajal. Kas ~~müü~~ oli pikem pulm või lühem pulm. Kirikust mindi pruudikoju. Seal pandi tanu pähe ja põll ette.

Pölle lappimine. Pruudi kirikusse sõitja oli üks mees, hea jutumees pidi see olema, kes oskas nalja teha. See pruudisõitja pani pruudile pölle ette. Näitas, et põll on katki, siis oli vaja pölle lappida. Hakati raha pölle panema. Pruudi isa oli kõige esimene, see pani suurema raha pölle. Raha oli siis pölle lapp. Uhe jõuka kokapoja pulmas pani peigmehe isa ka suure summa - sada rubla. Raha panemise juures ütlesid pruudipoolsed sugulased: pruudi käsi peal! Siis jälle panid peigmehe sugulased raha ja ütlesid: peigmehe käsi peal! Pruut istus laua ääres - viinaklaasid olid laual. Kes tahtis, võttis viina või suupisteid laualt. Kordamööda visati raha pölle.

30. Kui pruut viidi peigmehe ~~avand~~ koju, siis läksid kaasa kõik pulmalised. Pruudi vanemad ainult ei läinud. Pruut istus peigmehe kõrval. Veimevakk viidi ka siis. Sel ajal olid suured kirstud. Pruudi isa aitas seda korraldada.

39. Pulma kutsuti sugulased ja sõbrad-tuttavad. Kui olid pruut ja peigmees ühest külast, siis oli juba kogu küla koos.

40. Pruudi isa ja peigmehe isa olid langud.

41. Pulmas olid pruudipoolsed lauljad ja peigmehe-poolsed lauljad. Peigmehepoolsed kiitsid peigmeest, pruudipoolsed pruuti. Nalja tehti väga palju - pilgati vastakuti ja puuti vastakuti üksteist maha teha.

44. Söömine oli pulmas mitmes laudkonnas. Esimene laudkond olid noorpaar, isamees ja teised tähtsamad osalised. Selle järele oli teine laudkond, kolmandas laudkonnas sõid lapsed. Noored mängisid ja tantsisid omaette, vanemad inimesed olid omaette.

45. Isamees oli pulmas nagu emam kui teised pulmalised. Ta oli ka suur maljamees, tegi pulmas nalja.

46. Kodunt viidi sööki pulma kaasa. Viidi kohe nii palju toitu, et noored inimesed said hakatust. Eriti viidi, kui noorpaar oli vaesem või teenija-rahvas. Viidi liha, sinki, võid, õlut.

47. Enne laulatust pruut käis pulma kutsumas. Viina oli

kaasas. Siis kõik, keda pulma kutsuti, andsid villu või linu. Möni andis tüki riidet.

48. Kes pulma läksid, viisid suured leivakotid kaasa. Ka lubati pulmas söögiaimeid veel hiljem noorpaarile anda. Möni ligem sululane lubas pulmas pörsa või lamba.

49. Kui kirikust tuldi, taheti pruut ära peita. Pruudi-söitja söitis pruudiga kõrvale mõne metsavahelise tee pea-le. Siis otsiti. See komme oli väga moes. Peiupoisid ja peig-meest pidid pruuti otsima. Talve ajal oli suur kihutamine. Kiriku juurest hakati küll seltsis tulema, aga pärast tee peal vaadati paras silmapilk, et pruudiga kõrvale söita.

50. Tüdrukutel olid lahtised juuksed, nende pärjad olid teist moodi kui naistel. Tanud - kõrgeid mütsid - olid ainult naistel. Tüdrukutel neid ei olnud. Pulma ajal linu-tati - pandi müts pähe ja põll ette. Põlle pani pruudi-söitja (meesterahvas), mütsi enamasti isamehe naine - möni lähem sugulane, mitte pruudi ema.

53. Pulmas mängiti ja tantsiti palju. Täntsu alustas pruut vist isamehega, siis tantsis peigmehega ja kõikide teistega.

Pulma kutsuti ikka enam jõukamad inimesed. Nii korjas pruut mõnikord endale põlle lappimisega hulga raha.

Saare peal olid kõik omavahel tuttavad, erilist kosjakäimist ka ei olnud. Saarel oli 1200 inimest, 7 km oli pikk ja 3 km lai. Käidi ühistel töödel ja noored puutusid omavahel kokku tantsupidudel. Öhtul välja minekut ei keelatud, keegi ei küsinud.

Poisid valisid tüdrukuid selle järele, kes on puhtam ja töökam, viisakam. Rikkust saarel ei olnud. Armastusest ei räägitud, abiellumine oli kokkuleppe asi. Lahutusi ei olnud. Öösiti oli juba aastaid koos magamas käidud ja täpselt läbi proovitud. Mingeid kingitusi enne pulmi noormehe ja tüdruku vahel ei vahetatud, kõik oli salaja.

Omavahel sugulasi oli saarel palju.

Vanemate luba oli abiellumise puhul oluline. Kõik pidid olema ikka ühel meelel. Sugulased ei tea midagi selle kohta ütelda. Mõnikord ei tahetud ka tüdrukut mehele minna. Isa kartis näiteks, et ei ole õiged inimesed, on vargad või midagi. Puhtuse pärast ka mõnikord tehti takistusi. Mõnikord juhtus ka, et tüdrukut sunniti vägisi. Kord oli seal, et poiss tuli merekoolist ja tahtis ühe tüdruku naiseks võtta. Tüdruk ise jälle ei tahtnud minna, aga sunniti vägisi, et poisil on haridust.

Kosjaöhtu oli lihtsalt üks piduöhtu. Mindi lihtsalt jooma.

Meie ajal oli veel kiriklik kuulutus, nüüd hiljem enam ei olnud.

Kaasavara anti vähe, vaesed inimesed. Lehma sai ja oma kirstututäie riidekraami. Pruudi riidekraam oli kirstus.

Enne pulmi ömmeldi riideid ja tehti sokke. Need olid pulmarahva veimed. Sugulastele anti pulmas kingitusi. Tüdrukud käisid abis, aitasid ömmelda ja kududa.

Pruut viidi kirikusse laulatusale. Siis samal öhtul viidi ka veimevakk peigmehe juurde. Pruudi vanemad viisid vaka peigmehe koju. Pruut läks kirikust kohe peigmehe koju. Mönikord olid pulmad ka nooriku juures ja mõnel ei olnudki pulmi.

Veimevaka eest pandi tee kinni. Kus inimesi rõhkem elas, küla vahel või talude juures, sinna tehti tõke tee peale ette. Taheti viina saada. Kui kirikust tuldi siis oli tee peal suur püssilaskmine, kõik olid saare peal hülgekütid.

Pruut viidi peigmehe koju kohe kirikust tulles. Söitis peigmehega ühel vankril. Peigmehel oli ka üks käsilane, peiu-poiss. Pruudi vend hoidis laulatuse pruudi krooni.

Pulma kutsuti sugulased ja suuremad tuttavad. Pärast poole, viimasel ajal käis ka kutsumata külalisi, aga seda varem ei olnud.

Pruudile pandi valge lina peale. Siis kui peigmehe juurde viidi, siis võeti lina ära.



Pulma viidi toitu kaasa.

Pruudile viis mõni kinke pulma ajal, aga harva. Pruut ise jagas kingitusi - kindaid, sokke, vöösid. Kinke said peigmehe sugulased. Pruudi omad ei saanud midagi. Pruudile korjati kinkide eest raha. Kauss oli laual, pruut istus ise laua taga. Kes tahtis, andis raha. Viinapudel oli laual, kes tahtis, võttis viina vastutasuks.

Võidukihutamist kirikuteel tuli ette, kui olid purjus peaga.

Pruut villu korjamas ei käinud.

Endisel ajal olid naistel tanud. Noorikule pandi tanu pähe. Uks valitud naine, kes peigmehe sugulane oli, pani noorikule tanu pähe.

Pruut tantsis pulmas kõige enne esimesega, üks lähedane sugulane peigmehele, kes peigmehel laulatuse ajal krooni hoidis. (Pruudi krooni hoidis pulma ajal pruudi vend. Laulatusel.)

Toa pühkimine. Teisel pulmahommikul, kui rahvas oli jälle koos, pruut hakkas pörandat pühkima. Kõik pulmarahvas pani raha pörandale, see oli pruudi korjandus. Siis olid koos ainult peigmehe sugulased, see toimus peigmehe kodus. Peigmehel olid suuremad pulmad. Pruudi juures oli vähene pulm, oli vähem rahvast koos.